

Emlékezés Juhász Gyulára

A szegedi Bölcsészettudományi Kar Irodalomtörténeti Intézetének Juhász Gyula-munkaközössége a kolozsvári Utunk c. irodalmi hetilap útján fölvette a kapcsolatot az erdélyi magyar írókkal és irodalomtörténészekkel Juhász Gyula máramarosszigeti és nagyváradai éveire

vonatkozó adatok és emlékezések megszerzése céljából. Elsőnek a költő nagyváradai barátja, az erdélyi magyar irodalom egyik legidősebb és legnevesebb képviselője, Ady kortársa, Tabéry Géza, a nemrég létesített nagyváradai Ady-múzeum igazgatója küldte el írását.

Fekete esztendeje volt tizenkilenc évvel ezelőtt a magyar irodalomnak. Két költőnk vándorolt ki akkor önszántából annak a társadalomnak földi környezetéből, amely irgalmatlanul zárt kaput az őket kiválóságuknál fogva megillető érvényesülés elől: — Juhász Gyula és József Attila.

Kegyetlen sorsa Juhászt sokban Villonra emlékeztette, kiről »Ódon balladá«-ját írta:

»Folt hátán folt a mente, csizma,
De hol van a tavalyi hó?«

Könyvek bűvára, korának egyik legszebb szavú költője, Juhász Gyula sem adott többet olcsó külsőségekre, mint a néhai francia dalmok. Félszeg modorán kívül ez is oka volt, hogy kényeskedő kortársai éppúgy elhanyagolták őt, mint ő az öltözködést.

Ezerkilencszáznyolctól kezdve három évig volt segédtanár Juhász Gyula a nagyváradai gimnáziumban. Amikor először lépett ki a szegedi vonatról a nagyváradai állomás peronjára, — »kezében esernyővel, kopott kézitáskával, de szívében sok keserőséggel és örök illúzióval«, — még nagyon illettek rá egy méltatójának szavai, hogy valóságos aszkétája a művészetnek. S irodalmi fronton ez az aszkéta Váradon bontakozott harcosszellemmé, amikor még Adyt is támadta, mivel Ady sértett hiúságból pillanatnyilag a konzervatív »Új Idők« c. folyóirat felé tántorodott. Váradról 1911-ben számúzta a már országos nevűvé vált holnapos költőt és segédtanárt a »magas« tanügyi politika Lévára, Szokolcára, Makóra. E kisvárosok dohos felfogású tantestületeiben, megértés nélkül s társtalanul kellett kallódnia sovány éhbérével. Hányódásai kezdik örölni kedélyét s érlelik meggyőződését, hogy az akkori Magyarországon semmi keresnivalója sincs a szabad szellemnek. Vigaszt csak szülővárosa, Szeged dolgozóinak s a szegedvidéki parasztságnak köréből merít időről-időre. De az első világháború és saját balsorsa csakhamar újból lehervasztják életkedvét.

Ezerkilencszáztizenhat Szilveszterestjét, tűnt váradi, boldog napjait idézve, még vidáman töltötte Szegeden velem és feleségemmel. Röviddel később, 1917 január 27-én keltezett, elszomorító levelében azonban már ezeket írta feleségemnek:

— »Azon a Szilveszter-éjen és azután is azt gondoltam, hogy az élet bármily reménytelen, mégis érdemes, hogy végigéljük. Ezt pedig írom, miután »súlyos ideggyöngeség« miatt a tiszti főorvos úr félévi szabadságot javasolt és jelenleg orvosi kezelés alatt vergődöm. Rettenetes napjaim voltak és lesznek, igazán csak tűrni lehet az ilyen életet, mint most az enyém, tűrni, de csak nehezen. Nyolcadikán egy idegrohammal kezdődött a dolog, másnap úgy vittek haza s ez az első írásom azóta. Bánatos üdvözlettel szegény, beteg hívük: Juhász Gyula.«

Időközi enyhülésektől eltekintve húsz évig gyöttrődött még Juhász Gyula búskomorságával e levele megírása után. 1918 nyarán, az akkor már döglőfélben vergődő, első átkos világháború idején Csongrádon szerepeltünk együtt egy hadiárvrák felsegélyezésére rendezett estélyen. Csongrádon írta s olvasta fel Juhász a háború ellen mélabúsan lázadó »Tudom már« című költeményét:

*»En mint a gyermek nézem e poklot már,
Bús gyermek, aki mindent megtudott már:*

*Hogy a mennyország kéklő pára ottan,
Vér és könny ára tündöklő magosban.*

*Hogy hősei száz égzengő rohamnak
Egy bűdös árok fenekén rohadnak.*

*Hogy életünk perc tévedése, más nem
S hogy nem segít itt a halál sem. Amen.«*

Három hónappal a vers csongrádi születése és felolvasása után Juhász tagja lett Szegeden a Nemzeti Tanácsnak, háromnegyed évvel később pedig az ellenforradalom huligánjai arcuköpdösik, felpofozzák, lerugdossák szülőföldje városházának lépcsőjéről.

Alighanem azzal a céllal, hogy kötőféken tartsák, alamizsnaként az ellenforradalmi kormány később mégis juttat neki holmi hitvány kis tanári nyugdíjat. Ám Juhász koldus sorsában is kitart a munkásság mellett. Hol nyíltan, hol illegálisan tart nekik előadásokat. S hogy azok mennyire becsülik, bizonyítéka, hogy arcképe ott függött Adyé mellett a szegedi Munkásotthon falán.

Az ezerkilencszázharmincas évek elején találkoztam vele utoljára. Akkor is ideggyógyintézetben sínylődött Szegeden. Könnyesen emlékezett vissza Váradra, a »Holnap-Társaság« idejére s küldte utolsó, Nagyváradnak szóló üzenetét »Testamentum« című versének szavaival:

*»Szeretnék néha visszajönni még,
Ha innen majd a föld alá megyek.
Csak megnézném, hogy kék-e még az ég
És van-e még magyar dal Váradon?
Csak meghallgatnám, sír-e a szegény,
Világ árváit sorsuk veri még?
Szeretnék egyszer visszajönni még.«*

1937 tavaszán oltotta ki életét. Hat év múlva csendes ünnepség keretében leplezték le a váradi gimnáziumban Lerchner Júliának, Juhászról, az iskola hajdani segédtanár-költőjéről készített, dombormű képmását. A szegedi munkásság a dombormű-leleplező emlékünnepeyre küldöttségileg juttatta el piros szekfűből font, vörösszalagos koszorúját.

TABÉRY GÉZA